

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Ж. Баласын атындагы Кыргыз Улуттук университетинин алдындагы Д13.23.673 диссертациялык кеңешинин мүчөсү педагогика илимдеринин доктору, профессору Добаев Кыргызбай Дүйшөнбековичтин изденүүчү Черикчиева Гулмира Мейманбековнанын "Орто мектептеги кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттары" аттуу темадагы 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) шифрына ылайык педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына

ЭКСПЕРТТИК БҮТҮМҮ

1. Коргоого кабыл алынган диссертациялык иштин диссертациялык кеңештин шифрына ылайык адистикке туура келиши.

- Черикчиева Гулмира Мейманбековнанын "Орто мектептеги кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттары" аттуу темадагы диссертациялык иши Д13.23.673 диссертациялык кеңешинин адистигине туура келет;

- диссертациялык изилдөөдө камтылган илимий-методикалык проблемалар 13.00.02 окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) шифрына шайкеш келет.

Диссертациянын максаты: орто мектепте кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттарын аныктоо менен аны практикада колдонуунун ык-жолдорун иштеп чыгуу, педагогикадык эксперименттик текшерүүлөрдөн өткөрүү менен практикада колдонууга сунуш кылуу.

Максатка ылайык төмөндөгүдөй милдеттер чечилген:

1. Темага байланыштуу педагогикалык методикалык, практикалык колдонмолорду, адабияттарды окуп- үйрөнүү, жалпылаштыруу, кыргыз тили сабагынын азыркы практикадагы абалын аныктоо.

2. Кыргыз тили сабагына коюлуп жаткан азыркы дидактикалык талаптарды аныктоо, аларды аткаруунун теориялык жана практикалык маселелерин чечүүнүн жолдорун сунуштоо.

3. Азыркы кыргыз тил сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттарын аныктап, аларды сабак программасында пайдалануунун ык- жолдорун, каражаттарын көрсөтүп, колдонууга сунуш кылуу.

4. Иштелип чыккан методикалык ой- сунуштардын алгылыктуулугун педагогикалык эксперимент аркылуу текшерип, практикада сунуш кылуу.

Диссертациялык иштин изилдөө объектиси: орто мектепте кыргыз тили сабагын даярдап, өткөрүү процесстери.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Тандалып алынган теманын өзү актуалдуу. Кыргыз тилин эне тил катары өзүнчө предмет болуп окутулушунун тарыхы бир кылымдан ашты. Кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттары изденүүчү тарабынан ынанымдуу берилген. Изденүүчү бул диссертациялык изилдөөсү менен аныкталган карама-каршылыктарды жоюу жана ал аркылуу кыргыз тил сабагынын натыйжалуулугун арттыруунун шарттарын жана ык – жолдорун аныктоо деп эсептөөгө болот. Темага байланыштуу илимий адабияттардагы маалыматтарга анализ жүргүзүүнүн даражасы жогорку деңгээлде. Жогоруда айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөө актуалдуу маселеге арналып өз учурунда жазылган деп корутундулоого болот.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу. Кыргыз тилин окутуунун методикасында алгачкы жолу кыргыз тил сабагынын натыйжалуулугун арттыруунун методикалык шарттары, кыргыз тилин окутууга коюулуп жаткан азыркы талаптарга ылайык иштелип чыккандыгы, анда сабактын максаттары, мазмуну, мугалимдин ишмердүүлүгү менен компетенттүүлүгү жөнүндөгү маселелер, окутуунун жаңы парадигмаларын

кыргыз тили сабагында колдонуунун методикалык негиздеринин талапка ылайык иштелип чыгышы аныкталган.

Диссертациянын материалдарын ишке ашыруунун жыйынтыктары боюнча төмөнкүдөй натыйжалар алынган. Орто мектептеги кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттары боюнча практикада колдонуунун ык-усулдарын, окутуу формаларын окуу процессине жайылтуу аракетин көргөнү менен алгылыктуу болуп саналат. Ал орто мектептеги кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча илимий жактан негизделген төмөндөгүдөй натыйжаларды берет:

1-натыйжа. Алынган натыйжаларда орто мектептеги кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттары боюнча максаты жана милдеттери аныкталган.

2-натыйжа. Иштин илимий натыйжалары ишенимдүү иштелген, орто мектептеги кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттары боюнча изилдеген методикалык адабияттарга обзор жасалып, кыргыз тили сабагына коюлуп жаткан азыркы дидактикалык талаптарга терең анализ жүргүзүлгөн, аларды аткаруунун теориялык жана практикалык маселелерин чечүүнүн жолдору көрсөтүлгөн.

3-натыйжа. Азыркы кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттары аларды сабак процессинде пайдалануунун ык-жолдору, каражаттары сунушталган.

4-натыйжа. Иштин аткарылышы коргоого алып чыккан квалификациялык белгилерге туура келет. Сунуш кылынган методдордун натыйжалуулугун аныктоо үчүн эксперименттер жүргүзүлгөн жана эксперименттин жыйынтыгы чыгарылган.

Изилдөөнүн натыйжаларынын практикалык мааниси: изилдөөдөн алынган жыйынтыктар, конкреттүү ой-сунуштар, берилген үлгүлөр кыргыз тили мугалимдерине сабакты даярдоого, план түзүүгө, уюштурууга жана сабакты өткөрүүгө даяр теориялык жана практикалык маалыматтарды бере

алгандыгы “Кыргыз тилин окутуунун методикасы” курсунун сабак боюнча мазмунун байытууга кызмат кылгандыгы, кыргыз тили сабагын азыркы талапка ылайык окутуунун ык жолдорун өркүндөтүүгө, окутуунун натыйжаларын жакшыртуу менен түшүндүрүлөт.

Диссертациянын материалдары төмөндөгү документтерде, материалдарда жана иштелмелерде колдонулган: Изилденген тема боюнча илимий-практикалык конференцияларда докладдар жасалган, макалалар жазылган, Улуттук аттестациялык комиссия талап икылган басылмаларда чагылдырылган, педагогикалык эксперименттерде текшерилген.

Изилдөөнүн негизги мазмуну төмөндөгү эмгектерде чагылдырылган.

1. **Черикчиева, Г.М.** Сабактын стратегиясын талдоо – кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун арттыруунун методикалык шарттары [Текст] / Г.М Черикчиева // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы. – 2015. – №2. – 100-104-бб.

https://jarchy.arabaev.kg/?7d33b22a0be6cd56a536ac7d4fe619e7=archiv_news&id_blok=45/search?ei=yLpOXIDGJlupsAG_6ba4Aw&q=6c8349cc7260ae62e3b1396831a8398f

2. **Черикчиева, Г.М.** Азыркы кыргыз тили сабагына коюлуп жаткан жалпы жана негизги милдеттер, аларды ишке ашыруунун жолдору [Текст] / Г.М Черикчиева // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы. – 2015. – №2. – 97-100-бб.

https://jarchy.arabaev.kg/?7d33b22a0be6cd56a536ac7d4fe619e7=archiv_news&id_blok=45/search?ei=yLpOXIDGJlupsAG_6ba4Aw&q=6c8349cc7260ae62e3b1396831a8398f

3. **Черикчиева, Г.М.** Билим берүүнүн жаңы парадигмалары кыргыз тили сабагында [Текст] / Г.М Черикчиева // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы, –2016. – 82-85-бб.

https://jarchy.arabaev.kg/?7d33b22a0be6cd56a536ac7d4fe619e7=archiv_news&id_blok=19/search?ei=yLpOXIDGJlupsAG_6ba4Aw&q=1f0e3dad99908345f7439f8f6abdffc4

4. **Черикчиева, Г.М.** Азыркы кыргыз тили сабагын компетенттүүлүккө негиздеп уюштуруу [Текст] / Г.М Черикчиева // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы, –2016. – 85-88-бб.

https://jarchy.arabaev.kg/?7d33b22a0be6cd56a536ac7d4fe619e7=archiv_news&id_blok=19/search?ei=yLpOXIDGJlupsAG_6ba4Aw&q=1f0e3dad99908345f7439f8f fabdffc4

5. **Черикчиева, Г.М.** Кыргыз тилин окутуп-үйрөтүүдө сабактын максаттарын аныктоо [Текст] / Г.М Черикчиева // Наука новые технологии и Инновации Кыргызстана. –2016. – № 10. – 298-300-бб. <http://www.science-journal.kg/ru/journal/1/2016/10/>

6. **Черикчиева, Г.М.** Окуучулардын маданият таануучулук компетенцияларын өркүндөтүүнүн жолдору [Текст] / Г.М Черикчиева // Наука новые технологии и инновации Кыргызстана. –2016. – № 10. – 301-304-бб. <http://www.science-journal.kg/ru/journal/1/2016/10/>

7. **Черикчиева, Г.М.** Азыркы кыргыз тили сабагын компетенттүүлүккө негиздеп уюштуруу [Текст] / Г.М Черикчиева // Ата-Түрк Ала-Тоо университети –2017.– № 2. – 223-227-бб. https://elibrary.ru/download/elibrary_30266224_33661477.pdf

8. **Черикчиева, Г.М.** Кыргыз тили сабагында окуучулардын билим алуу көндүмдөрүн калыптандыруунун [Текст] / Г.М Черикчиева // Ата-Түрк Ала-Тоо университети. – 2017. – № 3. – 156-162-бб. https://elibrary.ru/download/elibrary_30094018_73492410.pdf

9. **Черикчиева, Г.М.** Цели уроков современного кыргызского языка Российская академия [Текст] / Г.М Черикчиева // Международный журнал экспериментального образования –2017. – № 1. – 26-29-бб. <https://expeducation.ru/ru/article/view?id=11051>

10. **Черикчиева, Г.М.** О культуроведческой компетентности учителя кыргызского языка Российская академия [Текст] / Г.М Черикчиева // Международный журнал экспериментального образования. – 2017. – № 3. –34-38-бб. <https://expeducation.ru/ru/article/view?id=11207>

Авторефераттын, диссертациянын мазмунунун дал келиши. Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максат жана милдеттерине дал келет.

Айрым мүчүлүштүктөр:

1. Кыргыз тилин окутуунун натыйжалуулугун жогорулатууда сурамжылоо жана аңгемелешүү жүргүзүүдө анкеталардын тиркемеси берилсе болмок.
2. Иште айрым грамматикалык жана стилдик каталар кетирилген.

Жогоруда айтылган мүчүлүштүктөр иштин жалпы мазмунуна терс таасирин тийгизбейт. Диссертациялык изилдөө иши орто мектептеги кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатууга арналган кыргыз педагогикасындагы мезгил талабына ылайык иштелип чыккан эмгек болуп саналат.

Жетектөөчү уюмду, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы жетектөөчү мекеме катары Ош МПУнун Башталгыч, мектепке чейинки билим берүүнүн теориясы жана усулу жана кыргыз тили жана адабияты кафедрасын сунуштайт. Аталган кафедрада сунушталган илимдин тармагы боюнча илимдин доктору, 8 кандидаттары: Зулуев Б.Б. Б - педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.01); Касымбеков Э.А.- педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01); Миңбаева К.Б. – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02); Байышова Г.Ж. - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02); Мадраимов С. - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02); Арынбаев Э.К. - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02); Абдывасиева З. - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02); Турдубаева К.Т. - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02), Минбаева К.Б.- п.и.к. (13.00.02 кыргыз адабияты), Мондошов Ш.М. педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02 кыргыз тили), Джумаева Ж.Т.- филология илимдеринин кандидаты, Токтосунова А.Т. - филология илимдеринин кандидаты, Танаева Н.Т- филология илимдеринин кандидаты, Келдибай кызы М.- филология илимдеринин кандидаты ж.б. адистер эмгектенет.

Биринчи расмий оппонент катары Кыргыз билим берүү академиясынын башкы илимий кызматкери, педагогика илимдеринин доктору, профессор С.К.Рысбаевди сунуш кылат. Анын эмгектери:

1. Кыргыздын салт, нарк, каада, үрп-адат жана ырым-жырымдары-жаштарга улуттук баалуулуктар аркылуу тарбия берүүнүн негиздери, КББАнын Кабарлары, И,Бекбоевдин 90 жылдыгына арналган ил-пр.конф.матер-ры, Б., 2020.10-17-б.б.
2. Илимий жана элдик педагогика: методдору, принциптери.,Алматы, “Абай атындагы улуттук пед.университетинин “Кабарчы” журналы,№2, (72), 502-509-б.б.
- 3.Кыргыз балдар фольклорунун педагогикасы., Б.,2024,”Жак принт”, 19,5 б.т.
4. Окуучунун жазуу жана сүйлөө ишмериги, Б., 2014, “Жак принт”, 20, 6 б.т.
- 5.Кыргыздын улуттук баалуулуктары жана нарктуу түшүнүктөрү. Б., “Адвер-групп”, 2021, 226 бет.
6. Кыргыз балдар адабияты: проблемалар, портреттер жана окуп-үйрөнүү маселелери., Б., 2014, 14 .т
- 7.Баланын китеп окуусун уюштуруу технологиялары, “Улуу тоолор”, 2022-ж.165 бет.

Экинчи расмий оппонент катары кыргыз тилин окутуунун теориясы менен практикасы боюнча адис педагогика илимдеринин кандидаты, Г.Э.Аманалиеваны сунуш кылат. (13.00.02) Анын эмгектери:

1. Аманалиева, Г.Э. Русско-кыргызский разговорник для медиков [Текст] / Г.Э. Аманалиева, А.Б. Даакыбаева. Учеб. пособие. Бишкек: КРСУ, 2006. 91 с.

2. Аманалиева, Г.Э. Кыргызский язык для начинающих [Текст] / Г.Э. Аманалиева, А.Б. Даакыбаева. Учебник по кыргызскому языку для студентов начинающих изучать язык. «Изучаем кыргызский язык» // КРСУ. 2015, с. 235.

3. Аманалиева, Г.Э. Кыргызский язык для начинающих групп медицинского факультета [Текст] / Г.Э. Аманалиева, А.Б. Даакыбаева // КРСУ 2019, с.349.

4. Аманалиева, Г.Э., Русско-Кыргызский Учебный словарь медицинских терминов [Текст] // КРСУ 2020, с.1210.

5. Сборник текстов по специальности для экономического факультета. [Текст] // КРСУ 2022. с. 40.

6. Сборник текстов по специальности для юридического факультета. [Текст] // КРСУ 2022. с. 40.

7. Аманалиева, Г.Э. Обучение кыргызскому языку как второму или иностранному в ВУЗах с применением лингводидактических методов [Текст] / Г.Э. Аманалиева. Бишкек 2018. Вестник КНУ им. Ж.Баласагына. с.85-92.

8. Аманалиева, Г.Э Особенности обучения профессионально ориентированной кыргызской диалогической речи студентов медицинских специальностей. [Текст] / Г.Э. Аманалиева // Вестник КРСУ. - №2. Бишкек, 2022.

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы изденүүчүнүн документтерин карап чыгып И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдындагы Д13.23.673 диссертациялык кеңешине адистиги боюнча 13.00.02-окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн изденүүчү Черикчиева Гүлмира Мейманбековнанын «Орто мектептеги кыргыз тили сабагынын натыйжалуулугун жогорулатуунун методикалык шарттары» деген темадагы диссертациялык ишин коргоого кабыл алынуусун сунуш кылат.

Эксперт

п.и.д., проф. К.Д. Добаев

Кол тамгасын
тастыктап
Кыргыз ДРКБнин
башкы А. Асанов
21.05.2024н.

Дата поступления
законсерв. в ДС Д13.23.673
03.06.2024г.

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
Кыргыз Республикасынын улуттук университети им. И. Аржабаева
КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОПИСЬ ЗАВЕРЯЮ